

LATVIJAS VALSTS PREZIDENTS

VALSTS PREZIDENTA PAZIŅOJUMS

Rīgā

2021. gada 28. jūnijā

Nr. 16

Komentārs Latviešu vēsturisko zemju likumam

Daru zināmu, ka atbilstoši Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 69. pantam esmu izsludinājis Saeimā 2021. gada 16. jūnijā pieņemto Latviešu vēsturisko zemju likumu (turpmāk – Likums).

Kā Likuma idejas autors un attiecīgā likumprojekta iesniedzējs esmu pateicīgs Saeimai un jo īpaši tās Administratīvi teritoriālās reformas komisijai par ieguldīto darbu Likuma sagatavošanā pieņemšanai. Tāpat sirsnīgi pateicos latviešu vēsturisko zemju sabiedriskajām organizācijām, vietējām kopienām un mazajām kultūrtelpām, kuras bija ļoti atsaucīgas manai idejai par Likuma nepieciešamību un aktīvi līdzdarbojās visā Likuma tapšanas procesā.

Izsludinot Likumu, vēlos darīt zināmus atsevišķus apsvērumus Likuma piemērošanai, lai tas sasniegtu savu mērķi un sekmētu latviešu vēsturisko zemju kultūrvēsturiskās vides un kultūrtelpu saglabāšanu un ilgtspējīgu attīstību.

I

Atbilstoši Satversmes ievadam viens no Latvijas valsts uzdevumiem ir garantēt latviešu nācijas, tās valodas un kultūras pastāvēšanu un attīstību cauri gadsimtiem.

Šā konstitucionālā uzdevuma izpildei principiāli svarīgi ir saglabāt latviskumu – tā daudzveidību un unikālo kultūrvēsturisko vidi latviešu vēsturiskajās zemēs un mazajās kultūrtelpās. Tieši tas nodrošina latviskuma vitalitāti un ilgtspēju.

Likuma pieņemšana nozīmē, ka mēs visi apzināmies savu atbildību par šo Latvijas valstiskumam un latviešu nācijai būtisko jomu. Šā Likuma jēga ir radīt priekšnoteikumus, lai nākamajām paaudzēm būtu pieejama latviskuma daudzveidība un kultūrvēsturiskā vide latviešu vēsturiskajās zemēs un mazajās kultūrtelpās vismaz tādā pašā apjomā, kādā tā ir pieejama mums. Tas ir nepieciešams, lai mēs kā kultūras nācija varētu pastāvēt cauri gadsimtiem visā savā daudzveidībā (*sk. Valsts prezidenta 2020. gada 24. septembra paziņojumu Nr. 16 "Par Latviešu vēsturisko zemju likumprojektu"*).

Tāpat ar Likumu tiek stiprināta vietējo kopienu kultūrvēsturiskā identitāte un piederības apziņa kādai no latviešu vēsturiskajām zemēm. Lokālās identitātes un savas piederības apzināšanās padziļina saiknes ar savu nāciju un valsti, kā arī veicina patriotismu un atbildīgumu.

II

Likuma preambula piešķir visam regulējumam plašāku Satversmes vērtību un Latvijas valsts un sabiedrības tiesībpolitisko interešu kontekstu. Tā atspoguļo Likumā lietoto jēdzienu izpratni, tajā ietvertās vērtības un Likuma garu.

Likumdošanas procesā Saeimā ir bijušas pietiekami plašas diskusijas par Likuma preambulā ietveramo saturu, kas kopumā veicinājušas mūsu sabiedrības pašrefleksiju par latviešu nācijas tapšanu, faktoriem, kas ietekmējuši šo procesu, un par latviešu nācijas valstisko, politisko un kulturālo nozīmi mūsdienu Latvijā.

Parlamentārās debates, kas fiksētas atbildīgās komisijas protokolos un Saeimas stenogrammās, var kalpot par nozīmīgu tiesību palīgavotu Likuma preambulas un līdz ar to visa Likuma satura noskaidrošanā un interpretācijā.

Likuma preambulā ir norādītas latviešu nācijas saknes – to veidoja baltu sentautas kurši, latgaļi, sēļi, zemgaļi un senie pirmiedzīvotāji lībieši.

Likuma preambulā ir atbalstīta atvērtās latvietības koncepcija, kas ņem vērā latviešu vēsturiski nozīmīgo mijiedarbību ar tradicionālajām mazākumtautībām, kas šeit ienākušas gadsimtu gaitā. Lai arī tās nav uzskaitītas, tās visas ir klātesošas Likuma tekstā un garā.

Līdzās Likuma preambulā minētajam vācbaltiešu kā vēsturiski ilgstoši pastāvējušas vietējas kopienas pienesumam visas latviešu nācijas veidošanās gaitā, īpaši atzīmējama ir Polijas nozīme Latgales un latgaliešu īpašās kultūrvēsturiskās un reliģiskās identitātes veidošanās procesā latviešu nācijas ietvaros. Savukārt ar Poliju valststiesiski netieši saistītā Kurzemes un Zemgales hercogiste bija pirmā faktiski neatkarīgā valsts mūsdienu izpratnē Latvijas teritorijā, kas pastāvēja 234 gadus. Tāpat nozīmīga latviešu nācijas attīstībā ir bijusi Zviedrijas loma, īpaši Vidzemē. Pēc latviešu zemju iekļaušanas Krievijas impērijas sastāvā, tā līdz Latvijas valsts nodibināšanai noteica valstisko ietvaru, kurā latvieši ieguva savu nacionālo pašapziņu un veidoja savu politisko valstsgribu, lai kļūtu par valstsnāciju savā neatkarīgajā Latvijas valstī.

Visi šie vēsturiskie faktori ir ietekmējuši latviešu nācijas kultūrvēsturisko identitāti.

III

Saeima trešajā lasījumā Likumā iekļāvusi pienākumu ņemt vērā latviešu vēsturisko zemju saskares līnijas, īstenojot administratīvi teritoriālo reformu un nosakot valsts un pašvaldību institūciju tīklojumu (Likuma 4. panta vienpadsmitā daļa). Tas sasaucas ar Likuma preambulā jau sākotnēji ietvertu pienākumu valstslietās ņemt vērā vietējo kopienu piederības latviešu vēsturiskajām zemēm iezīmētās saskares līnijas.

Esmu uzsvēris, ka administratīvi teritoriālajā reformā nevajadzētu ignorēt vietējo kopienu kultūrvēsturisko identitāti un piederību konkrētai latviešu vēsturiskajai zemei (*sk. Valsts prezidenta 2020. gada 25. februāra paziņojumu Nr. 7 "Par ierosinājumiem administratīvi teritoriālās reformas īstenošanai"*). Tajā pašā laikā jāapzinās, ka administratīvi teritoriālā reforma ir komplekss paša likumdevēja lēmums, kuru ietekmē ne tikai kultūrvēsturiskās piederības un identitātes argumenti, bet arī virkne citu sociālo, politisko un ekonomisko apsvērumu (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 20. janvāra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2008-08-0306 12. punktu*).

Racionāli izsverot dažādus apsvērumus un pienācīgi pamatojot savu lēmumu, likumdevējs var dot priekšroku kultūrvēsturiskās piederības un identitātes argumentiem, taču likumdevējs nedrīkst kļūt patvaļīgs, proti, tam ir jābūt konsekventam un jānodrošina vienlīdzīga pieeja salīdzināmos gadījumos (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 28. maija sprieduma lietā Nr. 2020-43-0106 14.2. punktu*).

IV

Vēlos atgādināt, ka Likuma pieņemšana pati par sevi automātiski nenozīmēs Likuma mērķu sasniegšanu. Likums tikai rada vajadzīgo tiesisko ietvaru sabiedrības, valsts un pašvaldību turpmākam darbam un sadarbībai (*sk. Valsts prezidenta 2020. gada 24. septembra paziņojumu Nr. 16 "Par Latviešu vēsturisko zemju likumprojektu"*). Šajā jomā joprojām būs ārkārtīgi svarīga pašvaldību, latviešu vēsturisko zemju sabiedrisko organizāciju, vietējo kopienu un mazo kultūrtelpu iniciatīva un līdzdalība.

Likumā ir paredzēti pietiekami horizontālās politikas instrumenti Likuma mērķu sasniegšanai – Latviešu vēsturisko zemju un kultūrtelpu attīstības plāns (Likuma 5. pants), Latviešu vēsturisko zemju attīstības padome (Likuma 6. pants) un regulāri Ministru kabineta ziņojumi par šajā jomā paveikto (Likuma 7. pants). To efektīvai ieviešanai Saeima ir veltījusi pietiekamu uzmanību, paredzot konkrētus uzdevumus Ministru kabinetam Likuma pārejas noteikumos.

Ir svarīgi apzināties, ka horizontālās politikas instrumentu īstenošanai būs nepieciešams valsts un pašvaldību atbalsts un arī pietiekams finansējums.

Tādēļ Ministru kabinetam, sagatavojot 2023. gada valsts budžeta projektu, jāparedz tajā finansējums, lai varētu īstenot Latviešu vēsturisko zemju un kultūrtelpu attīstības plānu (Likuma pārejas noteikumu 4. punkts).

Tāpat jau šobrīd – pēc Likuma spēkā stāšanās – Kultūras ministrijai būs nepieciešams finansējums, lai sāktu Latviešu vēsturisko zemju un kultūrtelpu attīstības plāna izstrādi un nodrošinātu Latviešu vēsturisko zemju padomes sekretariāta funkcijas (*sk. Saeimas Administratīvi teritoriālās reformas komisijas 2021. gada 16. jūnija vēstuli Nr. 142.9/19-3-13/21 Valsts prezidentam un Ministru prezidentam*). Ministru kabinetam jārod līdzekļi arī šim mērķim.

Šis Likums mūsdienu globalizētajā pasaulē stiprinās latviskumu un līdz ar to Latvijas valsti.

Valsts prezidents

Egils Levits